

Medium Religion: de eeuwige terugkeer van hetzelfde

Joost Bolten

Het videowerk OH JERUSALEM (2005) van Oreet Ashery is nog steeds uiterst actueel. Een kleine orthodoxe jood gaat op een stoel zitten, pakt een papieren koker, staat weer op en kijkt er in een draai van 360 graden doorheen als door een verrekijker. Als hij zich helemaal heeft rondgedraaid, ontdekt hij in het raam boven de stoel de (getekende) horizon van Jeruzalem. Hij klimt op de stoel, ziet de Tempelberg met de Klaagmuur en spreidt beide armen in een gebaar van uitzinnige blijdschap. De jood wordt gevolgd door een traditionele Arabier, die de Klaagmuur met de El Aqsamoskee ontdekt en zijn beide armen van blijdschap spreidt. En zo blijven beiden elkaar in een oneindige loop afwisselen, in een zich versnellend tempo waarin ze steeds moeilijker van elkaar te onderscheiden zijn, en dan weer in een vertragend tempo waarin ze ieder terugkeren naar hun eigen onderscheiden ritueel.

OH JERUSALEM is een vanzelfsprekend onderdeel van de tentoonstelling 'Medium Religion' in het Zentrum für Kultur und Medientechnologie (ZKM) in Karlsruhe. ^[1] In de door Boris Groys en Peter Weibel samengestelde tentoonstelling vormt de verbeelding van het religieuze en ideologische conflict tussen Israel en Palestina een klein onderdeel van een veelomvattende thematiek. 'Medium Religion' vestigt de aandacht op de wijze waarop de drie monotheïstische godsdiensten – het judaïsme, het christendom en de islam – hun verschillen van mening via diverse media uitvechten.

In de bijbehorende tentoonstellingswijzer licht Groys toe dat het fenomeen van de 'mening' ten grondslag ligt aan het succes dat deze religies momenteel boeken. De wetenschappelijke of filosofische waarheid ligt onder vuur. In onze tijd van post-Verlichting behoren meningen of overtuigingen niet langer tot de marginaliteit van de privésfeer, waarin ze door de kruistocht van de wetenschappelijke waarheid waren teruggedrongen, maar vloeien ze breed uit in de mainstream. Spirituele en religieuze overtuigingen zaaien zich uit in de profane ruimte. Religies zijn gedemocratiseerd, geglobaliseerd en gecommmercialiseerd en hun succes is te danken aan media kanalen zoals satelliettelevisie, video en internet.

Daarvan zijn in de tentoonstelling fraaie voorbeelden te vinden. Variërend van speeches van Osama Bin Laden, Amerikaanse Gospel Aerobics van Paul Eugene tot Scientology toespraken van Tom Cruise. Of A TANK TRANSLATED van Omar Fast (2002), een installatie van vier monitors met televisie-interviews van Israëlische tanksoldaten, waarbij de ondertiteling door de kunstenaar is gemanipuleerd. Hun woorden zijn letterlijk verdraaid en hebben in relatie tot elkaar een andere, vaak tegenstrijdige betekenis gekregen. In THE CAVE van Wael Shawky uit 2006 reciteert de kunstenaar zelf in een Amsterdamse supermarkt in het Arabisch de 18e Sura uit de Koran. Maar dan als een nieuwslezer die op

neutrale toon de feiten van alledag opnoemt, terwijl hij zich langs de schappen van de commercie beweegt en de vertaling van de Sura zich als een nieuwslint aan de onderkant van het beeld afrolt.

Een aantal van deze gemedialiseerde meningen is zonder meer als kunstwerk aan te merken, een aantal is duidelijk documentair. Sommige werken zitten daar tussenin, zoals bijvoorbeeld *DAS UNSAGBAREN SAGEN* van Valerie Export/Ingrid en Oswald Wiener uit 1992 over glossalia, met beelden van in trance sprekende gelovigen, die je als toeschouwer bij de keel grijpen, meer door het onderwerp dan door de vormgeving.

Maar ook Groys zelf representeert zich op hybride wijze in enkele videolezingen op een monitor in de tentoonstelling. In 'Religion as Medium' (2006) en 'The Immortal Bodies' (2007) zijn beelden te zien die uit verschillende religieus getinte films afkomstig zijn; tegelijkertijd analyseert Groys de oorzaken van de opkomst van religie in de media en de speciale plaats van religieuze kunstwerken in een museum. Op het eerste gezicht zien ze eruit als klassieke lezingen, zoals ze in educatieve televisieprogramma's vertoond kunnen worden. Maar de voice-over van Groys loopt niet parallel of synchroon aan die beelden. Hoewel ze duidelijk op elkaar betrokken zijn, bevestigen de woorden de beelden niet en zijn de beelden geen visuele voorbeelden van de woorden. Er is eerder sprake van een visuele en verbale 'metalooq': Groys spreekt in taal en beeld over de relatie tussen taal en beeld. Of zoals Peter Weibel het uitdrukt in een voorwoord op de essays: 'de filosoof spreekt zich uit in een nieuw medium in plaats van erover te spreken'. Ondanks het feit dat de lezingen een onopvallende plaats innemen, vormen ze de sleutel tot de identiteit van de tentoonstelling. 'Medium Religion' is geen commercieel geïnspireerde tentoonstelling over kunstenaars die door religie zijn beïnvloed, zoals 'Heilig Vuur' van het Stedelijk Museum in de Nieuwe Kerk in Amsterdam [2]. Het is ook geen kritiek op de meningsverschillen van de drie godsdiensten, noch een illustratie van de hersenspingsels van een mediatheoreticus, zoals 'The Art of Iconoclasm' van Sven Lütticken in BAK Utrecht [3] (zie ook Janneke Wesseling in 'Kunst die theorie onderbouwt' in de NRC 13 januari 2009 katern 1 pag. 9).

Wat is 'Medium Religion' dan wel? In zijn hybride identiteit van filosofische analyse reflecteert deze tentoonstelling op de rituelen, reproducties en herhalingen die eertijds waren voorbehouden aan heilige plaatsen. In een voormalige wapenfabriek uit de Tweede Wereldoorlog, die verbouwd is tot een profane tempel voor mediakunst, worden de meningsverschillen tussen de godsdienstvrijheid en de vrijheid van de wetenschappelijke meningsvorming uitgevochten in oneindige loops van zich herhalende beelden. Net zoals in het werk van Ashery is het onderwerp niet zozeer de identiteit van het religieuze conflict, maar vooral de zich herhalende, geritualiseerde en gemedialiseerde wijze waarop religies media gebruiken. Of je je mening nu baseert op boeken, films, video's of websites, volgens Groys blijft het 'Thinking in Loop'. Want één boodschap hebben de hedendaagse media wel overgebracht: de mening over wat gelijk is of verschilt, over origineel of kopie, kunst of documentatie, is een geloofsdaad. En een eeuwige terugkeer van hetzelfde.

Zeven Stills uit OH JERUSALEM van Oreet Ashery:

Geplaatst op 1 maart 2009

© Estheticatijdschrift.nl

Gedownload van de pagina's van <http://www.estheticatijdschrift.nl>

Links:

[1] <http://www.zkm.de/mediumreligion>

[2] http://www.stedelijkdestad.nl/projects/stedelijk_nieuwe_kerk

[3] [http://www.bak-utrecht.nl/?&click\[id_projekt\]=61](http://www.bak-utrecht.nl/?&click[id_projekt]=61)